

DOI: 10.17951/ff.2018.36.2.161-171

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XXXVI   SECTIO FF   2-2018

OLGA KROKOWSKA
Badacz niezależny (Polska)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3650-8602>

Rola pierwszej damy w sprawowaniu urzędu prezydenta Ukrainy (1994–2010)¹

The Role of the First Lady for the Office of the President of Ukraine (1994–2010)

WSTEP

Na Ukrainie w latach 1996–2005 władza prezydencka była sprawowana przez Leonida Kuczmę, a następnie przez Wiktora Juszczenkę (2005–2010). W tym czasie odnotowano szereg istotnych zmian, jedną z których było przekształcenie ustroju państwowego z republiki prezydencko-parlamentarnej w parlamentarno-prezydencką. Zmiany te w znacznym stopniu wpływały na siłę najistotniejszego elementu struktury organizacyjnej władzy, osłabiając lub wzmacniając jego pozycję. Przekształcenie ustroju politycznego w głównej mierze wynikało z czynników normatywno-politycznych, jednak warto zwrócić uwagę również na inne, nienormatywne uwarunkowania, które determinowały pozycję głowy państwa. Zalicza się do nich rolę pierwszej damy.

Wielu sławnych mężczyzn swoje sukcesy w dużej mierze zawdzięcza żonom, które w trudnych chwilach udzielają im wsparcia oraz potrafią wytworzyć w domu rodzinną atmosferę, umożliwiającą mężom wykonywanie pracy (Kochanowska, 1994:3). Życie zawodowe każdego polityka jest nierozdzielnie związane z jego życiem prywatnym (rodzinnym), które często wywiera bezpośredni wpływ na podejmowane przez niego decyzje oraz na to, jak się zachowuje (Śliwiński, 1994:9).

¹ Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na naukę w latach 2010–2012 jako projekt badawczy promotorski NN116-192239.

Żona może więc pomóc mężowi w rozwijaniu kariery zawodowej, a nawet przyczynić się do zwycięstwa w wyborach (Pytlakowski, 2000).

W kampaniach wyborczych coraz więcej uwagi poświęca się wizerunkowi żony kandydata na prezydenta, która staje się dopełnieniem i potwierdzeniem jego wizerunku (Kinastowska, 2011). Czasami sam fakt bycia żonatym sprawia, iż polityk ma wyższe notowania w rankingach popularności. Współcześnie w wielu państwach protokół dyplomatyczny wyznacza małżonce prezydenta ważną rolę do odegrania na szczeblu państwowym. Zgodnie z protokołem pierwsza dama pełni szereg kluczowych funkcji reprezentacyjnych w czasie wizyt państwowych i przyjęć dyplomatycznych (Orłowski, 2010:338). Bardzo często uczestniczy w ceremonii powitania głowy obcego państwa (Orłowski, 2010:339), a w czasie przyjęć dyplomatycznych jako gospodyni domu wyznacza miejsce przy stole gościowi honorowemu, który zasiada po jej prawej stronie (Orłowski, 2010:367).

Żona prezydenta może kreować wizerunek męża również poprzez angażowanie się w działalność społeczną, charytatywną oraz przedsięwzięcia gospodarcze. Pierwsza dama często obejmuje patronatem wydarzenia kulturalne i naukowe. Prowadzi głównie działalność oficjalną, ale pełni również szereg funkcji nieformalnych w państwie i wpływa na decyzje swojego męża. Jednak stopień ingerencji w dużej mierze jest uzależniony od osobowości pierwszej damy oraz jej skłonności do angażowania się w politykę.

LUDMIŁA KUCZMA

Małżonka Leonida Kuczmy – Ludmiła Kuczma z domu Tałajewa – jest z pochodzenia Rosjanką urodzoną 19 lipca 1949 roku na Uralu (Kućma, 2011). Na początku lat 60. jej rodzina przeprowadziła się na Ukrainę do Dniepropietrowska (Kućma, 2011). Tam Ludmiła uzyskała tytuł technika-mechanika i przez trzydzieści lat pracowała jako inżynier w biurze konstrukcyjnym Piwdenne (Kućma, 2011). Poznała wtedy Leonida Kuczmę, z którym w 1962 roku zawarła związek małżeński (Košiv, 2003:11). Przypuszcza się, iż małżeństwo to umożliwiło Kuczmie rozwój kariery zawodowej oraz politycznej. Rodzina Ludmiły należała do miejscowej elity komunistycznej, a wówczas tego typu znajomości oraz związki rodzinne warunkowały karierę. Ojczym Ludmiły Genadij Tumanow był jednym z wiodących radzieckich konstruktorów techniki raketowej i zarazem głównym technologiem Piwdenmaszu, zaś później ministrem budownictwa maszyn ZSRR (Bondarenko, 2007:21). Natomiast jej brat Jurij miał stopień oficera KGB ZSRR (Košiv, 2003:11).

Z kilku powodów trudno jest ocenić wpływ Ludmiły Kuczmy na karierę i decyzje męża w pierwszym okresie jego prezydentury. Po pierwsze, na początku

lat 90. na terytorium byłych republik radzieckich obowiązywała jeszcze tradycja patriarchalna, zgodnie z którą żona miała pozostawać w cieniu męża (Kamińska-Radomska, 2011). Małżonka, która próbowałaby odegrać pierwszoplanową rolę w polityce, mogłaby pomniejszyć wartość swojego partnera w opinii społeczeństwa (Pytlakowski, Kochanowska, Kacperska, 2000). Po drugie, pierwszy szef Administracji Prezydenta Ukrainy Dmytro Tabacznyk był zwolennikiem tradycji patriarchy, w związku z czym usiłował przekonać Kuczmę do nieupubliczniania informacji na temat małżonki za pośrednictwem środków masowego przekazu (Bondarenko, 2007:167). Żona prezydenta była praktycznie niedostępna dla dziennikarzy, dlatego brakuje artykułów i wywiadów, które pozwalałyby wnioskować na temat jej poglądów i opinii.

Sytuacja zmieniła się dopiero, gdy władzę w Administracji Prezydenta Ukrainy przejął Jegenij Kusznirow i zaczął dążyć do wykreowania w społeczeństwie pozytywnego wizerunku pierwszej damy (Bondarenko, 2007:167). W 1996 roku dekretem głowy państwa powołano Narodową Fundację Społeczną Ochrony Matek i Dzieci „Ukraina Dzieciom”, na czele której stanęła Ludmiła Kuczma (*Ukaz Prezydenta Ukrainy*, 1996). Siedzibę fundacji zlokalizowano w Kijowie, natomiast jej oddziały powstały w Odessie, Mikołajewie oraz Winnicy (Petryk, 2011). Od tej pory małżonka prezydenta rozpoczęła prowadzenie działalności charytatywnej, dzięki czemu stała się osobą publiczną. Zajmując się działalnością dobroczynną i odbywając oficjalne podróże po regionach Ukrainy, mogła promować wizerunek męża. Przykładowo kilka miesięcy przed wyborami prezydenckimi w 1999 roku Ludmiła udała się z kilkudniową wizytą do Odessy, podczas której nie tylko odwiedziła instytucje społeczne, ale również spotkała się z władzami regionu (Gončaruk, 2001:154). Można zakładać, iż celem takich spotkań były próby wywierania wpływu na notowania wyborcze prezydenta.

Prowadząc działalność charytatywną, Ludmiła zdołała utworzyć wokół siebie grupę wpływowych osób, do której należeli m.in.: szefowa Państwowego Komitetu ds. Rodziny i Młodzieży Walentyna Dowženko, członek bloku „Za jedną Ukrainę” Tatjana Zasucha, przewodniczący Kijowskiej Państwowej Administracji Obwodowej Anatolij Zasucha, wicepremier Ukrainy oraz doradca prezydenta Wołodymyr Semynoženko, a także doradca prezydenta i członek PR-u Raisa Bogatyrjowa (Bondarenko, 2007:167). Szczególnie interesujące było powiązanie małżonki prezydenta z Dowženko w czasie zbliżających się wyborów parlamentarnych w 2002 roku. Wówczas ukraińska działaczka znalazła się na czele nowo ukształtowanej partii Kobiety dla Przyszłości, natomiast Ludmiłę Kuczmę podejrzewano o czynny udział w wyborach z listy tego ugrupowania (*Tomenko proponuē drużyni prezydenta...*, 2001). Należy zaznaczyć, iż KdP cieszyła się aż 5,3% poparciem wyborczym (Baluk, 2006:315), które mogło pozwolić na przekroczenie 4% progu

zaporowego, przedostanie się do parlamentu i wzmocnienie prezydenckiej „partii władzy”. Obecność takiej siły politycznej w Radzie Najwyższej byłaby bardzo przydatna dla Kuczmy, zwłaszcza w sytuacji wzmocnienia ugrupowań opozycyjnych. W ostateczności jednak partia nie przekroczyła klauzuli zaporowej, a Ludmiła nie znalazła się na liście. Jednak mimo przegranej partii KdP do parlamentu dostała się druga znajoma prezydentowej Tatjana Zasucha. W Radzie Najwyższej działała w bloku „Za jedną Ukrainą”, który sprzyjał Kuczmie i był określany mianem prezydenckiej siły politycznej (Baluk, 2006:322). W związku z powyższym pierwszą damę podejrzewano o angażowanie się w wybory i oskarżano o wykorzystywanie stanowiska oraz zasobów fundacji w celach politycznych (Kuz’o, 2002).

Ludmiła wspierała Kuczmę nie tylko angażując się w działalność polityczną, ale również doradzając prezydentowi. W wywiadach wielokrotnie podkreślała, iż interesuje się służbowymi sprawami swojego męża oraz podejmowanymi przez niego decyzjami i często dzieli się z nim swoimi spostrzeżeniami oraz opiniami (*Eslimužčina lider; navernākaest’ ženšina...*, 1999). Na początku lat 90. sprzeciwiała się zaangażowaniu Kuczmy w politykę i nalegała, by zrezygnował ze stanowiska premiera Ukrainy (*L. Kučma: žena prezydenta-ētonezvanie*, 2000). Jednak z czasem, gdy przekonała się o słuszności podjętych przez męża decyzji, usiłowała go wspierać i sumiennie wykonywać „zawód” żony prezydenta. Pierwsza dama wspominała również o wpływie córki na postanowienia głowy państwa. Prezydent zawsze liczył się opinią Jeleny Kuczmy, zaś krytyka z jej strony postrzegał jako najbardziej bolesną i dotkliwą. Ludmiła była przekonana o potężnym wpływie żon na polityków i o tym, iż za sukcesem każdego mężczyzny zawsze stoi jakaś kobieta (*Eslimužčina lider; navernākaest’ ženšina...*, 1999).

KATERYNA JUSZCZENKO

Małżonka Wiktora Juszczenki – Kateryna Juszczenko z domu Czumaczenko – urodziła się 1 września 1961 roku w Chicago w rodzinie ukraińskich emigrantów (*Biografiā Kateryny Ūšenko*). Jej rodzice w czasie II wojny światowej zostali wywiezieni na roboty przymusowe do Niemiec, zaś w drugiej połowie lat 50. emigrowali do Stanów Zjednoczonych. Rodzina Czumaczenków w USA usiłowała zachować i przekazać swoim dzieciom język ojczysty i tradycję (Naumenko, 2005:209). Kateryna chodziła do niedzielnej ukraińskiej szkoły i na kurs tańca ukraińskiego oraz należała do Związku Młodzieży Ukraińskiej (Naumenko, 2005:209). Dzięki ojcu dobrze poznała historię Ukrainy, w tym problematykę Wielkiego Głodu, którego Czumaczenko sam dotkliwie doświadczył (*Biografiā Kateryny Ūšenko*).

Rodzice, mimo niewysokiego statusu społecznego i niewielkich dochodów, umożliwili córce zdobycie wyższego wykształcenia. Najpierw Kateryna ukończyła Wydział Ekonomii Międzynarodowej na Uniwersytecie Georgetown, a następnie kontynuowała naukę na Uniwersytecie w Chicago, gdzie uzyskała tytuł menedżera biznesu – MBA (*Biografiä Kateryny Ŭsenko*). Po studiach rozpoczęła pracę w amerykańskiej administracji państwowej. W latach 1982–1984 była przedstawicielką Ukraińskiego Komitetu Kongresowego w Waszyngtonie (Żulyns'kyj, Slipuško, 2005:381). W kolejnych latach pracowała w Biurze Praw Człowieka w Departamencie Stanu, w Biurze Relacji Publicznych Białego Domu, w Ministerstwie Finansów oraz Kongresowym Komitecie Gospodarczym (Żulyns'kyj, Slipuško, 2005:381). W 1991 roku Czumaczenko przyjechała na Ukrainę jako współzałożycielka i przedstawicielka Fundacji „Ukraina–USA”, a od 1993 roku zaczęła pracować jako doradca generalny projektu „Edukacja bankowa – KPMG Barents Group” (Żulyns'kyj, Slipuško, 2005:382). Szkoliła ukraińskich bankowców i zapoznawała ich z funkcjonowaniem amerykańskiego systemu finansowego. W trakcie szkoleń Kateryna poznała ówczesnego prezesa NBU Wiktora Juszczenkę, zaś po kilku latach znajomości zawarła z nim związek małżeński (Żulyns'kyj, Slipuško, 2005:384).

Małżeństwo Juszczenki z obywatelką Stanów Zjednoczonych było przedmiotem wielu przedwyborczych spekulacji politycznych. Pierwsze zarzuty wobec Kateryny pojawiły się przed parlamentarną kampanią wyborczą w 2002 roku. W stacji telewizyjnej Inter transmitowano wówczas rosyjski program *Odnako*, w którym prowadzący Michaił Leontiew oskarżył Czumaczenko o bycie amerykańskim szpiegiem (Fominskij, 2007:129). Twierdził, że przyjechała na Ukrainę i zawarła związek małżeński z Juszczenką, aby w kolejnych latach strona amerykańska mogła wpływać na politykę ukraińską (Fominskij, 2007:130). Podobne oskarżenia pojawiały się również w czasie prezydenckiej kampanii wyborczej w 2004 roku, pomimo wyroku sądu z 2002 roku, w którym informacje te uznano za fałszywe, a dziennikarza Leontiewa ukarano grzywną (Rudenko, 2007:248). Należy zaznaczyć, iż w 2005 roku Kateryna uzyskała ukraińskie obywatelstwo i zrezygnowała z obywatelstwa Stanów Zjednoczonych (*ĀkKateryna Ŭsenko vyhodyla...*, 2008).

Kateryna w czasie kampanii prezydenckiej towarzyszyła mężowi. Razem z dziećmi uczestniczyła w mityngach i wiecach przedwyborczych. Będąc żoną prezydenta, stworzyła model aktywnej pierwszej damy dbającej o męża i rodzinę. W opinii społecznej ceniono ją za dobre manieri, umiejętność wypowiadania się oraz elegancję (Semčenko, 2011). Stroje Kateryny, przeważnie od ukraińskich projektantów, wielokrotnie budziły podziw na salonach. Juszczenkę również uważano za gustownie ubranego prezydenta (*Kateryna Ŭsenkov razyla...*, 2008), co w dużej mierze było zasługą Kateryny, gdyż – jak sam przyznawał – 90% jego garderoby wybierała i kupowała małżonka (Āsenko, 2010).

Kateryna jako pierwsza dama zajmowała się działalnością charytatywną. W 2005 roku stanęła na czele Rady Nadzorczej Międzynarodowej Charytatywnej Fundacji „Ukraina 3000” (*Biografiâ Kateryny Ŭsenko*). Działalność fundacji była dość intensywna i koncentrowała się na trzech płaszczyznach: historyczno-kulturowej, medycznej, naukowo-edukacyjnej (*Pro fond*). Pierwsza dama najbardziej angażowała się na płaszczyźnie zdrowotnej, w ochronę matki i dziecka. Prowadziła takie programy, jak: „Od szpitala do szpitala”, „Zdrowe dzieci Ukrainy”, „Dziecięcy szpital przyszłości”, „Marzenia się spełniają”, „Art-terapia”, „Radość dzieciństwa – wolne ręce” (*Pro fond*). Realizacja tych projektów wymagała bardzo dużych nakładów finansowych. Pierwsza dama w wywiadach zaznaczała, iż część kosztów pokrywają ukraińscy oligarchowie (Zajceva, Stecun, 2006:7). Takiej sytuacji nie uważała jednak za nietypową, bo twierdziła, że cele charytatywne uprawniają do angażowania wszelkich możliwych środków (Zajceva, Stecun, 2006:7).

Juszczence wielokrotnie zarzucano uleganie wpływom żony, głównie w kwestii polityki historycznej oraz międzynarodowej (Leśenko, 2006). Niektórzy twierdzili, iż podjęcie decyzji o odznaczeniu Stepana Bandery było inicjatywą Kateryny, która przejawiała banderowski fanatyzm, jeszcze kiedy mieszkała w Stanach Zjednoczonych. Ukształtowanie takiej postawy mogło wynikać z aktywności Kateryny w Związku Młodzieży Ukraińskiej – organizacji promującej nacjonalizm ukraiński (*Pro Spilku Ukraïns' koïmolodi*).

Kateryna stała na czele Fundacji „Ukraina 3000”, która organizowała konkursy i wystawy, wyprodukowała kilka filmów dokumentalnych i wydała książki na temat Wielkiego Głodu. Zapoczątkowała też organizowanie corocznych akcji „Zapal świecę”. Propagowanie przez pierwszą damę problematyki Wielkiego Głodu na Ukrainie również można uzasadnić członkostwem w ZMU, choć wpływ na to miały jeszcze uwarunkowania rodzinne. Wydarzenia związane z Wielkim Głodem bezpośrednio dotknęły jej przodków (Naumenko, 2005:207), dlatego rodzice Kateryny dość często opowiadali swoim dzieciom o milionowych ofiarach śmierci głodowej (Naumenko, 2005:207).

Kateryna mogła wpływać na prowadzenie polityki międzynarodowej, zapewniając mężowi wsparcie ze strony Zachodu, gdyż miała znajomości w szerokich amerykańskich kręgach polityki i biznesu. Należy przypomnieć, iż jeszcze przed powrotem ze Stanów Zjednoczonych na Ukrainę zajmowała ważne stanowiska w administracji prezydenta Ronalda Reagana i George’a W. Busha. Ponadto wśród wielu jej znajomych znajdował się Thomas Pickering – były ambasador Stanów Zjednoczonych w Rosji (*Biography: Thomas R. Pickering*, 2012), który w czasie pomarańczowej rewolucji należał do głównych doradców Juszczenki (Pompowski, 2008). Pierwsza dama pomagała mężowi w kontaktach z zachodnimi mediami, organizując mityngi (*Drużyna dopomagaê Ŭsenku...*, 2011) i uczestnicząc

w spotkaniach dyplomatycznych, a czasami nawet tłumacząc prezydenta w czasie wywiadów (Stecura, 2005). Kateryna chętnie brała udział w spotkaniach dyplomatycznych, w tym z przedstawicielami Stanów Zjednoczonych (*Ůsenko nagoduvaŮ Bajdenava...*, 2009). Pierwsza dama zapewniała jednak, iż nigdy nie wykorzystywała swoich znajomości w celach politycznych i nie wywierała żadnego wpływu na męża (*Viktor Ůsenko nesluhaê...*, 2004). Kateryna zaznaczała, że tematy polityczne w rodzinie Juszczenków były zawsze pomijane, dlatego czasami w celu załatwienia formalności związanych z działalnością fundacji pierwsza dama musiała nawet oficjalnie zapisywać się na wizytę do Sekretariatu Prezydenta (Šovkun, Lyhovij, Dorošenko, 2005:6).

ZAKOŃCZENIE

Reasumując, możemy stwierdzić, iż znaczący wpływ na pozycje prezydentów w systemie politycznym wywarły pierwsze damy. Ludmiła Kuczma w początkowym okresie prezydentury swojego męża nie była postacią publiczną, mimo to oddziaływała na podejmowane przez niego decyzje. Rodzina Ludmiły w znacznym stopniu przyczyniła się do rozwoju kariery zawodowej i politycznej Kuczmy, co w przyszłości umożliwiło mu zdobycie władzy prezydenckiej. W drugiej połowie lat 90. pierwsza dama poprzez działalność charytatywną promowała wizerunek męża i zapewniała mu w poszczególnych regionach wsparcie od wpływowych osób. Ludmiła nie tylko angażowała się w działalność polityczną, ale również doradzała prezydentowi. Zawsze interesowała się służbowymi sprawami Leonida. Często dzieliła się z nim swoimi spostrzeżeniami i opiniami. Zachowania Ludmiły były jednak dyskretne, przez co nie wzbudzały kontrowersji i sprzeciwu społecznego oraz nie narażały prezydenta na negatywne konsekwencje.

Natomiast w przypadku Kateryny Juszczenko zaangażowanie w politykę i kierowanie mężem było bardziej widoczne. Pierwsza dama, może nawet nieświadomie, swoją postawą, wyglądem, zachowaniem, wiedzą i znajomościami kreowała wizerunek prezydenta. Z jednej strony zapoznając Juszczenkę z wpływowymi zachodnimi politykami, organizując spotkania z zagranicznymi dziennikarzami, a także dbając o nienaganną garderobę męża i spokojną atmosferę rodzinną, ułatwiała mu sprawowanie urzędu, przez co wzmacniała pozycję głowy państwa. Natomiast z drugiej strony jako osoba o silnych poglądach nacjonalistycznych sprzyjała nadmiernemu zaangażowaniu męża w pracę nad prowadzeniem polityki historycznej, przez co mogła osłabiać pozycję prezydenta.

BIBLIOGRAFIA

- Åk Kateryna Ŭsenko vyhodyla z gromadãnstva Ameryky. (2008). <https://www.pravda.com.ua/articles/2008/05/23/3447154/> (dostup: 02.03.2011). [Як Катерина Юценко виходила з громадянства Америки. <https://www.pravda.com.ua/articles/2008/05/23/3447154/> (доступ: 02.03.2011).]
- Åsenko, A. (2010). *Šopryhovuût' čoloviky j družyny kandydativ u prezydenty?* <https://www.unian.ua/politics/311678-scho-prihovuyut-choloviki-y-drujini-kandidativ-u-prezidenti.html> (dostup: 14.01.2010). [Яценко А., *Що приховують чоловіки і дружини кандидатів у президенти?*. <https://www.unian.ua/politics/311678-scho-prihovuyut-choloviki-y-drujini-kandidativ-u-prezidenti.html> (доступ: 14.01.2010).]
- Baluk, W. (2006). *Kształtowanie systemu politycznego Ukrainy w okresie transformacji ustrojowej (1987–2004)*. Wrocław: Arborteum.
- Biografiã Kateryny Ŭsenko*. Pobrano z: <http://www.ukraine3000.org.ua/management/supervisory-board/bio.html> (dostup: 14.08.2011). [*Біографія Катерини Юценко*. <http://www.ukraine3000.org.ua/management/supervisory-board/bio.html> (доступ: 14.08.2011).]
- Biography: Thomas R. Pickering* (2012). Pobrano z: <https://2009-2017.state.gov/s/p/fapb/185596.htm> (dostup: 16.08.2011).
- Bondarenko, K. (2007). *Leonid Kučma. Portret na fone epoki*. Charków: Folio. [Бондаренко, К. (2007). *Леонид Кучма. Портрет на фоне эпохи*. Харків: Фоліо.]
- Družyna dopomagaë Ŭsenku u kontaktach z zahidnoju presoju*. (2004). Pobrano z : <https://www.pravda.com.ua/news/2004/12/12/3005259/> (dostup: 04.03.2011). [*Дружина допомагає Юценку у контактах із західною пресою*. (2004). <https://www.pravda.com.ua/news/2004/12/12/3005259/> (доступ: 04.03.2011).]
- Eslimužčina lider, navernãkaest' ženšina, kotora šposobstvo volaëtomu. *Segodnã, 56*, s. 6–7. [Если мужчина лидер, наверняка есть женщина которая способствовала этому. *Сегодня, 56*, с. 6–7].
- Fominskij, L. (2007). *Kto vy, mister Ŭsenko?* Charków: Infobank. [Фоминский, Л. (2007). *Кто вы мистер Юценко?* Харків: Інфобанк.]
- Gončaruk, G. (2001). *Prezydent i Odesa*. Odesa: Astroprint. [Гончарук, Г. (2001). *Президент і Одеса*. Одеса: Астропрінт.]
- Holubenko, S. (2010). *Šopryhovuût' čoloviky j družyny kandydativ u prezident?* Pobrano z: <https://www.unian.ua/politics/311678-scho-prihovuyut-choloviki-y-drujini-kandidativ-u-prezidenti.html> (dostup: 14.01.2010). [Голубенко, С. (2010). *Що приховують чоловіки і дружини кандидатів у президенти?* <https://www.unian.ua/politics/311678-scho-prihovuyut-choloviki-y-drujini-kandidativ-u-prezidenti.html> (доступ: 14.01.2010).]
- Kamińska-Radomska, I. (2011). *Rola pierwszej damy*. Pobrano z: <http://etykieta-w-biznesie.wieszjak.pl> (dostup: 03.03.2011).
- Kateryna Ŭsenko vrazyla dyplomativkol' čugoju z biseru* (2008). Pobrano z: <https://glavred.info/stars/161244-katerina-yushchenko-vrazila-diplomativ-kolchugoyu-z-biseru.html> (dostup: 02.03.2011). [*Катерина Юценко вразила дипломатів кольчугою з бісеру*. (2008). <https://glavred.info/stars/161244-katerina-yushchenko-vrazila-diplomativ-kolchugoyu-z-biseru.html> (доступ: 02.03.2011).]
- Kinastowska, J. (2011). *Wizerunek żon kandydatów i ich wpływ na decyzję wyborców*. Pobrano z: <http://www.doradztwopolityczne.pl/index.php/obszary-zaintersowania/kobiety-w-polityce/121-wizerunek-zon-kandydatow-i-ich-wplyw-na-decyzje-wyborcow> (dostup: 03.03.2011).
- Kochanowska, E. (1989). *Żony sławnych mężów*. Gdańsk: Krajowa Agencja Wydawnicza.
- Košiv, Å. (2003). *Obezgolovlenyj. Ubyvstvožurnalista*. Londyn: URP Sobor. [Кošів, Я. (2003). *Обезголовлений. Убивство журналіста*. Лондон: УРП Собор.]

- Kotliar, A. (2008). *Kateryna Ūsenko: pytannāne u pryzvyši prezidenta*. https://dt.ua/SOCIETY/katerina_yuschenko_pitannya_ne_u_prizvischi_prezidenta.html (dostęp: 22.08.2011). [Котляр, А. (2008). *Катерина Ющенко: питання у прізвисьці президента*. https://dt.ua/SOCIETY/katerina_yuschenko_pitannya_ne_u_prizvischi_prezidenta.html (доступ: 22.08.2011).]
- Kučma Mykolaïvna, L. (2011). *Počesnyj prezident Nacional' nogofondusocial' nogozahy stumateriv i ditej „Ukraina–ditām”*. Pobrano z: <http://www.ukraine-children.org.ua/ukr/about/101> (dostęp: 27.02.2011). [Кучма Миколаївна, Л. (2011). *Почесний президент Національного фонду соціального захисту матерів і дітей „Україна – дітям”*. [Http://www.ukraine-children.org.ua/ukr/about/101](http://www.ukraine-children.org.ua/ukr/about/101) (доступ: 27.02.2011).]
- Kuz'o, T. (2002). *Žinoče pytannā u vyborčij kampanij*. Pobrano z: <https://www.pravda.com.ua/news/2002/02/13/2986962/> (dostęp: 02.03.2011). [Кізьо, Т. (2002). *Жіноче питання у виборчій кампанії*. <https://www.pravda.com.ua/news/2002/02/13/2986962/> (доступ: 02.03.2011).]
- L. Kučma: žena prezidenta-ětonezvanie. Ėto-rabota (2000). *Stoličnyenovosti*, 21, s. 2. [Л. Кучма: жена президента – это не звание. Это – работа. *Столичные новости*, 21, с. 2.]
- Lešenko, S. (2006). *Polityčni orbity Viktora Ūsenko*. <https://www.pravda.com.ua/articles/2006/01/30/3058123/> (dostęp: 10.08.2011). [Лещенко, С. (2006). *Політичні орбіти Віктора Ющенко*. <https://www.pravda.com.ua/articles/2006/01/30/3058123/> (доступ: 10.08.2011).]
- Naumenko, L. (2005). *Moja rodzina – moja twierdza*. W: W. Drozdowa (red.), *Wiktor Juszczenko. Prezydent*. Warszawa: Wydawnictwo Rea.
- Orłowski, T. (2010). *Protokół dyplomatyczny: ceremoniał i etykieta*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Petryk, O. (2011). *Vot tak by i dlā dētej*. Pobrano z: <http://www.dt.ua> (dostęp: 02.03.2011). [Петрык, О. (2011). *Вот так бы для детей*. [Http://www.dt.ua](http://www.dt.ua) (доступ: 02.03.2011).]
- Polityka i moda* (2006). Pobrano z: <http://lvgazeta.info/politimoda.html> (dostęp: 30.07.2011).
- Pompowski, T. (2008). *Żony Juszczenki i Saakaszwilego to ukryta broń przeciw Rosji*. Pobrano z: <https://polskatimes.pl/zony-juszczenki-i-saakaszwilego-to-ukryta-bron-przeciw-rosji/ar/43086> (dostęp: 04.03.2011).
- Pro fond*. Pobrano z: <http://www.ukraine3000.org.ua/aboutfund.html> (dostęp: 2.03.2011).
- Pro Spilku Ukraïns' koïmolodi*. <https://cym.org/about/> (dostęp: 16.08.2011). [*Про спілку української молоді*. <https://cym.org/about/> (доступ: 16.08.2011).]
- Pytlakowski, P., Kochanowska, I., Kapecka, J. (2000). *Historia pierwszych dam*. Pobrano z: <https://archiwum.polityka.pl/art/historia-pierwszych-dam,366240.html> (dostęp: 03.03.2011).
- Rudenko, S. (2007). *Vsā prezudentiska ārvat'.* *Okrūženie Ūsenko: ot A do Ā*. Kijów: Sammit-Kniga. [Руденко, С. (2007). *Ваша президентская рать. Окружение Ющенко: от А до Я*. Киев: Саммит-Книга.]
- Semčenko O. (2011). *Žinka dla Ānukovuča*. Pobrano z: <http://www.pravda.com.ua> (dostęp: 22.08.2011). [Семченко, О. (2011). *Жінка для Януковича*. [Http://www.pravda.com.ua](http://www.pravda.com.ua) (доступ: 22.08.2011).]
- Šovkun, L., Lyhovij, D., Dorošenko, M. (2005). *Viktor Ūsenko: „Perejty z Majdanu do kabinetu vyāvyloś duže skladnoūrobotou”*. W: O. Ānevs'kyj (red.), *Viktor Ūsenko. 100 dni v prezidentsva: prāmatova*. Charków: Folio. [Шовкун, Л., Лиховий, Д., Дорошенко, М. (2005). *Віктор Ющенко: „Перейти з Майдану до кабінету виявилось дуже складною роботою”*. В: О. Яневський (ред.), *Віктор Ющенко. 100 днів президентства: пряма мова*. Харків: Фоліо.]
- Stecura, I. (2005). *Āknyšat' imidž*. Pobrano z: https://dt.ua/CULTURE/yak_nischat_imidzh.html (dostęp: 02.08.2011). [Стецюра, І. (2005). *Як нищать імідж*. https://dt.ua/CULTURE/yak_nischat_imidzh.html (доступ: 02.08.2011).]
- Śliwiński, J. (1994). *Kazimierz Wielki. Kobiety a polityka*. Olsztyn: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.

- Tomenko proponuê družyni prezydenta staty deputatom.* (2001). <https://www.pravda.com.ua/news/2001/11/22/2985339/> (dostęp: 02.03.2011). [*Томенко пропонує дружині президента статисту депутатом.* (2001). <https://www.pravda.com.ua/news/2001/11/22/2985339/> (доступ: 02.03.2011).]
- Ukaz Prezidenta Ukraïny. Pro Nacional'nyj fondsocial' nogo zahy stumateriv i ditej „Ukraïna–ditãm”, vid 20 XI 1996 roku.* (1996). <http://zakon.rada.gov.ua> (dostęp: 03.03.2011). [*Указ Президента України. Про Національний фонд соціального захисту матерів і дітей „Україна дітям” від 20 XI 1996 року.* (1996). <http://zakon.rada.gov.ua> (доступ: 03.03.2011).]
- Ŭsenko na goduvav Bajdena varenykamy ta ikroï* (2009). <https://www.pravda.com.ua/news/2009/07/22/4108902/> (dostęp: 02.03.2011). [*Ющенко нагодував Байдена варениками та ікрою.* (2009). <https://www.pravda.com.ua/news/2009/07/22/4108902/> (доступ: 02.03.2011).]
- Valentina Dovženko: „Politikunoznostroit' ne po princypuboksa a po pryncypuval'sa...”*. <http://cn.com.ua> (dostęp: 02.03.2011). [*Валентина Довженко: Политику нужно строить не по принципу бокса а по принципу вальса.* <http://cn.com.ua> (доступ: 02.03.2011).]
- Viktor Ŭsenko nesluhaê družynunavit' u pytannãh prygotuvannã salatu* (2004). https://www.pravda.com.ua/news/2004/08/5/3001656/view_print/ (dostęp: 02.03.2011). [*Віктор Ющенко не слухає дружину навіть у питаннях приготування салату.* (2004). https://www.pravda.com.ua/news/2004/08/5/3001656/view_print/ (доступ: 02.03.2011).]
- Zajceva, N., Stecun, N. (2006). Katerina Ŭsenko: esliby â sideladoma, mužsčitalby menã očen' skučnoj. *Ėkonomičeskie izvestiã*, 496(199), s. 1–8. [Зайцева, Н., Стецун Н. (2006). Катерина Ющенко: если бы я сидела дома, муж считал бы меня очень скучной. *Экономические известия*, 496(199), с. 1–8.]
- Źulyns'kyj, M., Slipuško, O. (2005). *Viktor Ŭsenko: vyprobuvannã vladoï*. Charków: Folio. [Жулинський, М., Сліпушко, О. (2005). *Віктор Ющенко: випробування владою*. Charków: Folio.]

ABSTRAKT

W artykule przeanalizowano rolę pierwszych dam (Ludmiły Kuczmy oraz Kateryny Juszczenko) w sprawowaniu urzędu prezydenta Ukrainy w latach 1996–2010. Przed rozpoczęciem badań sformułowano pytanie badawcze (czy pierwsze damy mogły wpływać na pozycję prezydenta w systemie politycznym?) oraz hipotezę badawczą (pierwsze damy wywierały znaczący wpływ na pozycję prezydenta w systemie politycznym). Przedział czasowy wybrano ze względu na zachodzące w tym okresie normatywne przekształcenia systemu rządów na Ukrainie z republiki prezydencko-parlamentarnej w parlamentarno-prezydencką. W badaniach posłużono się analizą systemową i komparatystyczną. Przy opracowywaniu artykułu skorzystano ze źródeł książkowych, prasowych i internetowych. Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają stwierdzić, iż pozycja prezydenta w dużej mierze jest uzależniona od czynników nienormatywnych, w tym od roli pierwszej damy.

Słowa klucze: pierwsza dama, urząd prezydenta, Ukraina

ABSTRACT

The article analyzes the role of the first lady (Ludmila Kuchma and Kateryna Yushchenko, respectively) for the office of the President of Ukraine between 1996 and 2010. The article seeks answers to the following question: What are the roles of the first ladies and to what extent the first ladies may have an influence on the position of the President in the political system of Ukraine? For the purpose of the project, the following hypothesis was formulated: The first ladies exerted

a significant influence on the position of the President in the political system of Ukraine. Such a hypothesis was positively verified with the system analysis and comparative methods. Selected time frame results from normative changes of the system of government in Ukraine, and transition from the presidential-parliamentary republic towards the presidential and parliamentary presidency. The paper is based on multiple distinct sources, and empirical data was gathered from publicly available Internet sources, articles, and official documents. The results of the conducted research confirm that the strength of the position of the President office, to a large extent, depends on non-normative factors, including the role of the first lady.

Keywords: first lady, president office, Ukraine